

Комисија за очување националних споменика, на основу члана V став 4 Анекса 8 Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини и члана 39 став 1 Пословника о раду Комисије за очување националних споменика, на сједници одржаној од 16. до 22. маја 2006. године донијела је

ОДЛУКУ

I

Историјска грађевина - црква Св. Саве у Билећи се проглашава националним спомеником Босне и Херцеговине (у даљњем тексту: национални споменик).

Национални споменик се налази на локацији означеној као к.ч. број 183/14 (стари премјер) уписаној у зк. уложак број 564, к.о. Билећа, Општина Билећа, Република Српска, Босна и Херцеговина.

На национални споменик се примјењују мјере заштите утврђене Законом о спровођењу одлука Комисије за заштиту националних споменика успостављене сходно Анексу 8 Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини ("Службени гласник Републике Српске" број 9/02).

II

Влада Републике Српске дужна је да обезбједи правне, научне, техничке, административне и финансијске мјере за заштиту, рестаурацију, конзервацију и презентацију националног споменика.

Комисија за очување националних споменика (у даљњем тексту: Комисија) утврдиће техничке услове и обезбједити финансијска средства за израду и постављање информационе табле са основним подацима о споменику и одлуци о проглашењу добра националним спомеником.

III

I зона заштите обухвата простор дефинисан у тачки I став 2 ове одлуке. У тој зони заштите утврђују се сљедеће мјере:

- на објекту цркве дозвољено је извођење конзерваторско-рестаураторских радова и радова на текућем одржавању, као и радова чији је циљ презентација националног споменика уз одобрење министарства надлежног за просторно уређење у Републици Српској и стручни надзор надлежне службе заштите наслеђа на нивоу Републике Српске;
- приликом радова на рестаурацији, конзервацији и презентацији објекта неопходно је сачувати изворни изглед објекта уз коришћење изворних материјала, примјењујући изворне методе обраде материјала и њиховог уграђивања;
- дозвољени су конзерваторско-рестаураторски радови, као и радови на текућем одржавању на споменику подигнутом жртвама I свјетског рата који се налази на истој локацији у непосредној близини цркве.

II зона заштите обухвата све парцеле које граниче са парцелом I заштићене зоне. У тој зони није дозвољена изградња нових објеката који би димензијама, изгледом или на неки други начин могли да угрозе национални споменик.

IV

Стављају се ван снаге сви спроведбени и развојни просторно-плански акти који су у супротности са одредбама ове одлуке.

V

Свако а посебно надлежни органи Републике Српске, градске и општинске службе суздржаће се од предузимања било каквих радњи које могу да оштете национални споменик или да доведу у питање његову заштиту и рестаурацију.

VI

Ова одлука доставиће се Влади Републике Српске, министарству надлежном за просторно уређење у Републици Српској и надлежној служби заштите наслеђа на нивоу Републике Српске, општинском органу управе надлежном за послове урбанизма и катастра ради спровођења мјера утврђених у тач. II - V ове одлуке и надлежном општинском суду ради уписа у земљишне књиге.

VII

Саставни дио ове одлуке је образложење са пратећом документацијом које је доступно на увид заинтересованим лицима у просторијама и на web- страници Комисије (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

VIII

Сходно члану V став 4 Анекса 8 Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, одлуке Комисије су коначне.

IX

Даном доношења ове одлуке са Привремене листе националних споменика Босне и Херцеговине («Службени гласник БиХ» број 33/02, «Службени гласник Републике Српске» број 79/02, «Службене новине Федерације БиХ» број 59/02 и «Службени гласник Брчко Дистрикта БиХ» број 4/03) се брише национални споменик уписан под редним бројем 80.

X

Ова одлука ступа на снагу даном доношења и објавиће се у «Службеном гласнику БиХ».

Ову одлуку Комисија је донијела у сљедећем саставу: Зеунер Ахунбау, Амра Хаџимухамедовић, Дубравко Ловреновић, Љиљана Шево и Тина Вик.

Број: 06.2-2-72/06-5
17. мај 2006. године
Сарајево

Председавајућа Комисије

Амра Хаџимухамедовић

Образложење

I – УВОД

На основу Закона о спровођењу одлука Комисије за заштиту националних споменика, успостављене сходно Анексу 8 Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, члан 2, став 1, “национални споменик” је добро које је Комисија прогласила националним спомеником у складу са чл. V и VI Анекса 8, као и добра уписана на Привремену листу националних споменика Босне и Херцеговине све док Комисија не донесе коначну одлуку о њиховом статусу.

Комисија за очување националних споменика донијела је одлуку о стављању **цркве Св. Саве у Билећи** на Привремену листу националних споменика БиХ под редним бројем **80**.

У складу са одредбама Закона, а на основу члана V став 4 Анекса 8 и члана 35 Пословника о раду Комисије за очување националних споменика,

Комисија је приступила спровођењу поступка за доношење коначне одлуке о проглашењу добра националним спомеником.

II – ПРЕТХОДНИ ПОСТУПАК

У поступку који је претходио доношењу коначне одлуке о проглашењу добра националним спомеником извршен је увид у:

- документацију о локацији имовине (копију катастарског плана),
- податке о садашњем стању и намјени добра, укључујући опис и фотографије, податке о оштећењима у току рата, податке о интервенцијама на рестаурацији и другој врсти радова на добру итд.,
- историјску, архитектонску и другу документарну грађу о добру.

На основу увида у прикупљену документацију и стање добра утврђено је слjedeће:

1. Подаци о добру

Локација

Историјска грађевина црква Св. Саве у Билећи се налази у центру Билеће, на локацији која обухвата к.ч. број 183/14 (стари премјер), уписаној у зк. извод број 564, број посједовног листа 288, својина Српске православне цркве, Захумско-херцеговачка епархија, к.о. Билећа, Општина Билећа, Република Српска, Босна и Херцеговина.

Националном споменику се приступа са западне стране.

Главна осовина објекта цркве усмјерена је у правцу исток - запад са улазом на западној страни и олтарском апсидом на источној.

Историјски подаци

Први трагови људске културе и цивилизације на подручју општине Билећа датирају још из млађег каменог доба (неолита), о чему свједоче археолошки локалитети, још увијек недовољно истражени. Најстарији народ који је насељавао ово подручје су Илири.

Административно, управно и привредно сједиште цијеле ове области у периоду Римског царства налазило се у селу Паник, у долини ријеке Требишњице, познато у литератури под називом Leusinium. Преко ријеке Требишњице, у непосредној близини Leusiniuma, водио је мост од кога је сачуван натпис на ком пише да је овај мост обновљен за вријеме владавине Флавијеваца од 79. до 84. године, што, уједно, представља и први писани извор на подручју општине.

Први помен Билеће као насељеног мјеста сусрећемо у документима дубровачког архива из 1286. године, када се помиње под називом Bilechia. Такође, у истим изворима и под истим називом Билећа се помиње и у XIV вијеку као важна раскрсница путева на средњовјековном караванском путу. У непосредној близини Билеће налазе се остаци средњовјековног утврђеног града Торича, за који се наводи да је у XV вијеку припадао породици Павловића.

Билећа је потпала под османску власт 1466. године.

Одлуком Берлинског конгреса 1878. године Билећа је ушла у састав Аустроугарске монархије. У том периоду је изграђена касарна у Билећи.

Црква Св. Саве у Билећи је саграђена 1896. године. Писаних историјских података о објекту цркве нема.

2. Опис добра

Према концепту просторне организације, црква Св. Саве у Билећи припада типу једнобродне цркве са припратом, наосом и олтарским простором.

У архитектонском смислу црква је грађена у еклектичком стилу, правоугаоне основе, са споља тространом, а изнутра полукружном апсидом, једноставним издуженим и лучно завршеним прозорима и каменим порталом.

Објекат цркве има правоугаону основу. Димензије страница објекта, мјерене извана, износе око 9,5 x 22,0 м. На источној страни се налази апсида која је са спољне стране тространа, а са унутрашње полукружна. Висина објекта, мјерена од нивоа терена до кровног вијенца, износи око 9,0 м.

Црква има масивне камене зидове, дебљине око 60 цм. Зидови су израђени од правилно тесаних камених блокова са цементним fugaма чија је структура видљива са спољне стране објекта, а са унутрашње стране зидови су малтерисани. На јужној и сјеверној фасади објекта су израђени једноставно профилисани кордонски вијенци који дијеле подужне фасаде објекта на доњу и горњу зону. У доњој зони подужних фасада се налазе лучно завршени јужни и сјеверни портал, а у горњој зони налази се шест лучно завршених прозора. Према вертикали, подужне фасаде су издијељене са по шест лезена (дијелови стубова који су видљиви на фасадама). Лезене излазе из равни фасадних зидова за отприлике 10 цм, а њихова ширина износи око 60 цм. Између њих је простор ширине 2,7 м и у горњој зони су смјештени прозори. На сва четири угла цркве прислоњени су торњићи квадратног пресјека, који су знатно виши од забатног зида цркве. Торњићи су камени и имају пирамидални облик испод ког се налазе два наглашена камена вијенца.

Црква је наткривена двоводним кровом. Кровна конструкција је дрвена са покровом од цријепа. Кров се завршава профилисаним каменим кровним вијенцем који има низ аркадица.

Тространа апсида која се налази на источној страни објекта је прекривена трострешним кровом чији је покров цријеп. Ширине бочних страна апсиде износе око 3,2 м и на средини њихове висине је израђен кордонски вијенац. На источној страни апсиде, чија ширина износи 2,8 м, нема кордонског вијенца, али је на његовој висини постављен лучно завршен прозор.

У простор цркве се улази са западне стране. Ту се налази главни улазни портал цркве чије димензије износе, отприлике, ширина 1,5 м и висина 3,00 м. Врата су двокрилна, правоугаоног облика, изведена од масивног дрвета. Њихова висина износи отприлике 2,0 м. Свако крило је израђено са по четири рељефно декорисана поља. Врата су бојена смеђом бојом. Изнад врата се налази полукружно изведено надсвјетло висине око 1,0 м. Портал је уоквирен каменим рамом ширине око 10 цм. На западној фасади, у горњој зони изнад портала, налазе се два велика лучно завршена прозора. Димензије ових

прозора износе: ширина је око 115 цм и висина око 320 м. Изнад ових прозора, смјештен у осовини између два прозора, налази се округли прозор.

На врху забатног зида западне фасаде, на дијелу сљемена крова, налази се звоник на преслицу. Звоник је израђен од два торњића између којих је простор у ком је смјештено једно звоно са каменим крстом на врху.

Прозори на фасадама објекта су постављени у једном хоризонталном појасу.

На сјеверној и јужној фасади је постављено по шест прозора који се завршавају лучно. Прозори су састављени од два дијела, доњи дио сачињавају двокрилни прозори правоугаоног облика, а горњи дијелови имају лучни завршетак. Израђени су од дрвета. Са спољне стране су уоквирени каменим допрозорницима без профилација. Правоугаони дио прозора је подијељен у осам поља и у сваком од њих је осликан крст, а лучни дио је конструкцијом прозора подијељен на три дијела и бојен бијелом, плавом и црвеном бојом.

Унутрашњи простор цркве има димензије око 15,30 x 8,0 м. У функционалном смислу простор цркве је подијељен на простор припрате, наоса и олтарски простор. Простор наоса има димензије око 13,10 x 8,0 м, а димензије припрате су око 2,5 x 8,0 м. Припрата је зидом одвојена од наоса, а изнад ње се налази галерија (хор). Спиралним степеништем, које је смјештено у југозападном дијелу припрате, долази се хору (галерији), која има исту ширину као и припрата. Галерија је висока око 4,0 м. Ослоњена је на два камена стуба између којих се налазе лучни пролази. Затворена је каменом оградом. Под је израђен од дасака.

Црква има равну таваницу, а на бочним, подужним зидовима се налазе лезене између којих су смјештени прозори. Лезене се завршавају профилисаним капителима, а затим се пружају цијелом дужином стропа, као ојачавајућа ребра, и истовремено дијеле таваницу на касете. Висина стропа износи око 8,5 м.

Унутрашње зидне површине цркве су малтерисане и окречене. Свод је бојен свијетлоплавом бојом, зидови свијетложутом, а лезене и вијенци бојени су бијело.

Под у унутрашњости цркве је изведен са завршном обрадом од камених плоча.

Олтарски простор од простора наоса је одвојен зиданим иконостасом. За три степеника је уздигнут од простора наоса. Чине га три полукружне нише. Његова дубина износи око 4,5 м. Средишње мјесто у олтару заузима часна трпеза.

Иконостасна преграда је смјештена у лучни отвор између олтара и наоса цркве.

Зидне слике на иконостасној прегради и двије зидне слике на поменутом лучном отвору током 2004. године израдио је Богољуб Арсенијевић.

Распоред зидних слика на иконостасној прегради:

- доња зона посматрано у правцу С→Ј:

1. Пресвета Богородица – престопа икона
2. сцена Благовијести:
 - св. архангел Гаврило
 - Пресвета Богородица
3. Христос – престопа икона

- горња зона посматрано у правцу С→Ј:

1. Св. отац Никола
2. Св. Сава Српски
3. Св. апостол Петар
4. Св. пророк Давид
5. Св. тројица
6. Св. пророк Соломон
7. Св. Василије Острошки
8. Св. апостол Павле
9. Св. Јован Крститељ

Изнад поменутог лучног отвора су симетрично урађене двије представе анђела са крилима. Поред сваког анђела је исписан натпис тамном бојом: св. анђеос господњи небески чин.

Архијерејски престо и дрвена пјевница су украшени умјереним класицистичким украсом.

У црквеном дворишту, сјеверно од цркве, налази се споменик жртвама Првог свјетског рата. Споменик је направљен у облику степенасто издуженог обелиска по ком су исписана имена жртава.

3. Досадашња законска заштита

На Привременој листи националних споменика Комисије за очување националних споменика објекат цркве Св. Саве у Билећи је уписан под редним бројем 80.

4. Истраживачки и конзерваторско-рестаураторски радови

Нема података о истраживачким или конзерваторско-рестаураторским радовима.

5. Садашње стање добра

Објекат цркве Св. Саве у Билећи је у добром стању.

6. Специфични ризици

Нема специфичних ризика.

III – ЗАКЉУЧАК

Примјењујући Критеријуме за проглашење добара националним спомеником («Службени гласник БиХ» бр. 32/02 и 15/03), Комисија је донијела одлуку као у диспозитиву. Одлука је заснована на сљедећим критеријумима:

A. Временско одређење

Б. Историјска вриједност

(веза грађевине са значајним догађајем у историји)

Ц. Умјетничка и естетска вриједност

- iii. пропорције,
- iv. композиција,
- v. детаљ.

Е. Симболичка вриједност

- i. онтолошка вриједност,
- ii. сакрална вриједност,
- iii. традиционална вриједност,
- iv. везаност за ритуале или обреде,
- v. значај за идентитет групе људи.

Ф. Амбијентална вриједност

- i. значење у структури и слици града,
- iii. објекат или група објеката је дио цјелине или подручја.

Г. Изворност

- i. облик и дизајн,
- ii. материјал и садржина,
- vi. дух и осјећања.

Саставни дио ове одлуке су:

- копија геодетске подлоге,
- фото-документација Комисије снимљена у априлу 2006. године
- скица основе приземља коју је снимила и израдила Комисија

Коришћена литература

У току вођења поступка проглашења историјске грађевине-цркве Св. Саве у Билећи националним спомеником БиХ коришћена је сљедећа литература:

2006. Поповић, Чедомир, Зена, Извод из монографије о Билећи (још није објављена, пронађена на Интернету)

Носилац истраживања и израде Приједлога одлуке:
*Алиса Марјановић, дипломирани инжењер архитектуре,
сарадник за споменике градитељског наслеђења
у Комисији за очување националних споменика*

Учесник у истраживању и изради Приједлога одлуке
(аутор дијела о покретном наслеђењу):
*Слободанка Николић, професор географије и етнологије,
сарадник за покретно наслеђење
у Комисији за очување националних споменика*